

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

© Editura EIKON

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1
cod poștal 014605, România

Difuzare/distribuție carte: tel./fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din
Învățământul Superior (CNCSIS).

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României.

ISBN: 978-606-711-547-5

Tehnoredactare: NICOLAE TURCAN

Editor: VALENTIN AJDER

ANTONIU ALEXANDRU FLANDORFER

Critica fundamentelor etico-filosofice ale național-socialismului

E I K O N

BUCUREȘTI, 2016

CUPRINS

INTRODUCERE.....	11
I. ANALIZA FILOSOFICĂ A RASISMULUI CA MATRICE IDEOLOGICĂ A NAȚIONAL-SOCIALISMULUI	35
1. Critica eticii elementelor conceptuale ale teoriei rasialiste.....	37
1.1. <i>Geneza gândirii rasialiste. Darwinismul social.....</i>	<i>37</i>
1.2. <i>Explicitarea monismului haeckelian din cadrul darwinismului social.....</i>	<i>50</i>
2. Transgresarea rasialismului în anti-semitism/ iudaism/ rabinism.....	62
2.1. <i>Elementele constitutive ale teoriei superiorității rasiale</i>	<i>62</i>
2.2. <i>Chestiunea evreiască</i>	<i>78</i>
2.2.1. Wilhelm Marr	78
2.2.2. Richard Wagner.....	82
2.2.3. Houston Stewart Chamberlain	96
2.2.4. Alfred Rosenberg.....	117
3. Paradigma etică rasială din perspectiva teologilor creștini pronaziști	132
3.1. <i>Procesul de arianizare a creștinismului.....</i>	<i>132</i>
3.2. <i>Jakob Wilhelm Hauer și Mișcarea credinței germane (Die Deutsche Glaubensbewegung).....</i>	<i>133</i>
3.3. <i>Declarația de la Godesberg.....</i>	<i>137</i>
3.4. <i>Contribuția principalilor teologi pro-naziști la fenomenul de arianizare a creștinismului.....</i>	<i>139</i>
3.4.1. Walter Grundmann	139
3.4.2. Gerhard Kittel	142

3.4.3. Karl Georg Kuhn.....	148
3.5. Analiza conclusivă privind politizarea teologiei	150

II. SUPRAOMUL CA IDEAL TIP AL ETICII SUPERIORITĂȚII RASIALE153

1. Morala de sclav vs. morala de stăpân	155
1.1. Considerații preliminare privind receptarea din perspectivă fenomenologică a conceptului nietzschean al voinței de putere	155
1.2. Raportul dintre iudaism și creștinism ca ipostazieri culturale ale moralei de sclav	168
1.3. Diatriba nietzscheană împotriva creștinismului.....	174
1.3.1. Apostolul Pavel ca „falsificator” al moralei creștine primare	183
1.3.2. Doctrina eternei reînnoarceri ca substitut al religiei creștine.....	193
1.3.3. Apostazia lui Nietzsche – Dionysos împotriva Crucificatului	203
1.3.4. Interpretarea abuzivă a creației nietzscheene.....	215
2. Transpunerea filosofiei trans-rasiale în etica național-socialismului: <i>bestia blondă</i> și <i>Supraomul</i>	230
2.1. <i>Bestia blondă</i>	233
2.2. <i>Supraomul</i>	243
3. Teoria <i>Spațiului vital (Lebensraum)</i> transpusă ideologic ca ideal bioetic al geopoliticii celui de Al Treilea Reich	250
3.1. <i>Evoluția teoriei Spațiului vital – De la geopolitică la controlul populației în concordanță cu ideologia totalitară expansionistă și hegemonică a nazismului</i>	255
3.2. <i>Popularea Spațiului vital cu Supraomul Lebensborn-urilor</i>	264
3.3. <i>Spațiul politic absolut</i>	266

III. REFLECȚIA *WELTANSCHAUUNG*-ULUI NAȚIONAL-SOCIALIST CA „RELIGIE POLITICĂ” ȘI TEMEI ETIC ÎN MANIPULAREA TOTALITARĂ273

1. Edificarea eticii totalitare a nazismului în contextul paradigmatic al modernității	275
--	-----

1.1. Metode în cercetarea imaginarului național-socialist.....	275
1.2. Mitanaliza fenomenului transpolitic nazist	290
1.3. Estetizarea politicului în procesul de ritualizare a „eticii totalitare”	307
2. Determinările etice impuse de structurile imaginarului politic în manipularea nazistă.....	324
2.1. Proiecția mitului în discursul totalitar al celui de Al Treilea Reich	324
2.2. Simbolică nazistă ca instrument manipulatoriu al psihismului colectiv	338
2.3. Spectrul propagandistic al artei totalitare	350
3. Imaginarul eschatologic ca premisă fundamentală a dogmei Reich-ului milenar	361
3.1. <i>Transgresarea etatismului dogmatic de sorginte hegeliană în Principiul Conducătorului (Führerprinzip)</i>	361
3.2. <i>Führer-ul ca erou soteriologic din perspectivă milenaristă</i>	372
3.3. <i>Ipostazierea utopică a național-socialismului într-o religie politică</i>	383

CONCLUZII.....397

BIBLIOGRAFIE411

FENOMENUL NAȚIONAL-SOCIALISMULUI A FĂCUT OBIECTUL unor remarcabile studii și analize în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, dar și acum, la început de mileniu trei, suscită încă interesul cercetătorilor. Istorici, politologi, specialiști în drept internațional, în psihologie socială și psihologia mulțimilor au încercat din diverse unghiuri de vedere să propună răspunsuri la o întrebare extrem de importantă pentru înțelegerea evoluției umanității în atât de controversatul secol al XX-lea: cum a fost posibil ca o asemenea doctrină și practică profund anti-umanistă să domine întreaga evoluție a modernității (alături de o altă ipostazieră a extremismului totalitar – comunismul) până într-atât încât „marca inconfundabilă” a acestui veac să fie sub semnul totalitarismului (pe drept cuvânt denumit de Eric Hobsbawm „secolul extremelor”)?! În mod evident, răspunsurile nu pot să fie cu adevărat îndreptățite decât dintr-o perspectivă interdisciplinară. Cu toate că la o evaluare sumară nazismul a evoluat ca un aparent accident al istoriei, totuși se pot remarca posibilele cauze și condiții care au favorizat exprimarea acestor tendințe extremiste la nivelul ansamblului social: criza de sistem a unei societăți incapabile să se autogenereze; percepția liderilor europeni că vor putea folosi și canaliza exclusiv forța destructivă a acestei mișcări extremiste împotriva pericolului comunist; consolidarea național-socialismului ca o „contrarevoluție anticipată” care să suspende posibilitatea unei revoluții sociale; nostalgia germanilor după statutul de mare putere pierdut în urma evenimentelor Primului Război Mondial; exacerbarea naționalismului german și a *mitul superiorității ariene*.

Față de ceea ce s-a spus și scris credem că prea puțin s-a insistat pe evidențierea elementelor etico-filosofice pe care s-a bazat sau la care, în mod demagogic, s-a raportat doctrina național-socialistă și care în opinia noastră este în măsură să explice magnetismul produs asupra unor mase largi. Este știut că implicarea individului în plan acțional are o dimensiune fundamental etică; mai ales calitatea și profunzimea acestei implicări a indivizilor și colectivităților este în funcție de percepția despre ceea ce este bine, respectiv rău, de adeziunea la principii morale. Adesea s-a considerat, lucru cu care nu am putea fi de acord, că nu se poate vorbi de o etică sau o filozofie morală a național-socialismului, deoarece ar implica o contradicție în termeni. Însă, orice ideologie se fundamentează pe o normare etică a societății, care, în cazul național-socialismului, s-a propagat prin intermediul unei morale, în esență, anti-umanistă, ce prin caracterul său programatic a fost fondată pe niște principii axiologice nihiliste. În acest sens, o explicație viabilă pentru înțelegerea aderării unor categorii și grupuri sociale atât de largi la ideologia nazistă se regăsește în faptul că individul a achiesat la anumite valori și principii morale pe care național-socialismul a reușit să le impună, la aceasta contribuind și un aparat propagandistic de o eficiență fără precedent în istorie și probabil de nedepășit nici măcar de sistemul comunist. Cu atât mai important ni se pare faptul că accentul cercetării noastre să fie stabilit din perspectiva întemeierii etico-filosofice a acestei ideologii și practici sociale prin identificarea cauzelor și condițiilor evoluției remarcabile și a accesului la putere a nazismului. *Critica fundamentelor etico-filosofice ale național-socialismului* are relevanță în opinia noastră și prin faptul că nazismul are forță și valoare de arhetip la nivelul mentalului colectiv pentru orice tip de manifestare extremistă. Prezentul demers se oprește asupra național-socialismului tocmai pentru că această formă germană a fascismului radicalizat reprezintă un punct de plecare în înțelegerea oricărei alte ideologii sau tendințe de acțiune socială ce concură și contribuie la ceea ce ar putea să ne dezumanizeze.

În ceea ce privește practica socială pe care adepții nazismului au aplicat-o în numele ideologiei, orice individ cu o minimă conștiință morală o va reprimă categoric; cert fiind faptul că, după Holocaust, perspectiva etică asupra umanității s-a reconstruit după alte paradigme.

Cu toate acestea, chiar și la momentul actual sesizăm recrudescența unui discurs ideologizant de sorginte nazistă care este propagat atât la nivel politic, cât și cultural. În acest sens, lucrarea urmărește pe de o parte identificarea curentelor filosofice ce au stat la baza constructului ideologic al național-socialismului care a fundamentat un model etic capabil să mandateze această mișcare cu suportul necondiționat al maselor, inclusiv al intelectualității, care, de regulă, nu rezonează cu asemenea derapaje politice, iar pe de altă parte s-au detectat reziduurile ideologice ce au corodat moral psihismul colectiv, supus procesului de secularizare a elementelor cultice tradiționale translatate în cadrul dogmei naziste. Prin introducerea în corpusul ideologic a unor coordonate etice referențiale pentru individul atomizat s-a urmărit transformarea nazismului dintr-un curent politico-cultural de tip naționalist într-o *religie politică* cu profunde conotații cultice – caracteristică inerentă totalitarismelor moderne în catalizarea divinizării liderilor carismatici. Fascismul, dar în special național-socialismul, sunt mișcări politice care se circumscriu caracteristicilor unor modele sectare, iar cercetători ai fenomenului totalitar, precum Eric Voegelin, Raymond Aron, George L. Mosse, Jean-Pierre Sironneau, le-au inclus în cadrul generic al *religiilor politice*.

Analiza național-socialismului s-a realizat metodologic prin abordări diferite; multe dintre acestea contradictorii. Menționăm în acest context metodele *inductiv-observaționale* și cele *deductiv-abstracte*, precum și analizele întreprinse din perspectiva matricială a fascismului ca generator al principalelor mișcări naționalist-extremiste. Cercetările efectuate prin metoda *inductivă* construiesc un model teoretic al fascismului care e folosit ca etalon în analiza fenomenului. Prin utilizarea în cercetarea fascismului a celor

două abordări metodologice s-au decelat modele analitice distincte. Inclusiv prin raționarea fenomenului fascist, în speță a național-socialismului, dintr-o perspectivă retroactivă care ar implica utilizarea celor două metode, au fost obținute la finalul demersului rezultate diferite. Prin metoda *inductivă* se emite o „definiție descriptivă”, care conține toate manifestările fascismului, respectiv axiologia ideologică, configurația organizațională a mișcării în general, precum și caracteristicile tipologice ale regimurilor dictatoriale din perioada modernă. Partizanii metodei *deductive* identifică nucleul acestuia prin construirea unui pattern al fascismului generat de un număr restrâns de axiome. Astfel, particularitățile mișcărilor fasciste conturate în cadrul contextualității istoriale nu au capacitatea de a contribui la o definiție concludentă, deoarece deducția operează la un nivel limitat sub restricțiile impuse de istoria comparată prin „minimum ideologic”, respectiv de modelul bazat pe ideal-tipul fascist. Cercetătorii care apelează la metoda *inductivă* abordează fascismul din perspectiva unui fenomen sincron-epocal, originar perioadei interbelice, iar cei care tratează fascismul prin metoda *deductivă* îl consideră a fi un fenomen generic-diacronic, care s-a dezvoltat global sub auspiciile modernității¹. Concluziile ce decurg prin operarea cu cele două metode sunt apropiate în anvergura pe care o conferă cercetarea unui asemenea fenomen *transpolitic* (Ernst Nolte).

Dacă în domenii, precum istoria, antropologia, politologia, s-au întreprins o serie mai variată de analize referitoare la natura nazismului, nu același lucru îl sesizăm și în ceea ce privește cercetarea filosofică, care, în general, s-a axat pe interpretarea repercusiunilor produse asupra individului de ideologia anti-umanistă a celui de Al Treilea Reich din perspectiva eticii post-holocaust (Emil Fackenheim, Martin Buber, Emmanuel Lévinas). Această abordare

¹ Constatin Iordachi, *Fascism, totalitarianism și religii politice. Noi perspective comparative*, în *Fascismul european 1918-1945: ideologie, experimente totalitare și religii politice*, Ed. Constantin Iordachi, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2014, pp. 30-31.

teologizantă a re-creat cadrul unei noi paradigme morale generate prin tensiunea imprimată de catastrofa Shoah-ului și raportarea poporului ales la actualitatea în lumea modernă a revelației divine ca garant biblic pentru acesta. Însă, Holocaustul nu reprezintă doar o discontinuitate în cursul istoric al planului profetic destinat evreilor, ci a marcat major civilizația europeană construită pe fundamentul monoteist al iudeo-creștinismului. „După Auschwitz cuvintele nu mai sînt inocente. După Treblinka tăcerea e umplută cu un nou înțeles. După Majdanek nebunia a recăpătat atracția sa mistică. Prin urmare, relația omului cu creatorul său, cu societatea, cu politica, cu literatura, cu semenii săi și cu sine trebuie să fie reexaminată”².

În investigarea național-socialismului am urmărit depășirea prejudecăților nu de puține ori întâlnite în lucrările de specialitate, neavând pretenția ca interpretările noastre să aibă valoare de postulat sau de adevăr absolut.

Pentru a identifica cauza subsidiară a apariției nazismului ce s-a concentrat în criza spirituală a individului de la începutul secolului al XX-lea, ne-am orientat, încă de la începutul analizei noastre, în interpretarea determinărilor pe care fenomenul și factorii inerenți procesului de secularizare a religiei au contribuit la declanșarea întregului proces de disoluție a fundamentelor etice ale societății tradiționale zdruncinate de ideile Iluminismului, în varianta sa germană *Aufklärung*. Procesul de *dezvrăjire a lumii* (*Entzauberung der Welt*), adică de „scoatere a lumii de sub puterea vrăjii”³, echivalentă cu *ieșirea din religie* (Marcel Gauchet), a catalizat instituționalizarea religiei și, implicit, politizarea instituției clericale.

² Elie Wiesel, *The Holocaust as Literary Inspiration*, în Elie Wiesel, Lucy S. Dawidowitz, Dorothy Rabinowitz, and Robert McAfee Brown, *Dimensions of the Holocaust: Lectures at Northwestern University*, Annotated by Elliot Lefkowitz, Evanston, IL: Northwestern University Press, 1977, p. 6, *apud*. Sandu Frunză, *Dumnezeu și Holocaustul la Elie Wiesel. O etică a responsabilității*, Editura Contemporanul, București, 2010, p. 91.

³ Max Weber, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Editura Humanitas, București, 2003, p. 124.

Apostazia individului s-a produs odată cu îmbrățișarea *religiei civile* (J.-J. Rousseau), astfel devenind semnatarul *contractului social* ce a condus la repudierea valorilor morale vetuste care orientaseră întregul corpus interrelațional al individivizării în conformitate cu normele etice sociale provenite din interpretarea cutumiară a comandamentelor veterotestamentare. De fapt, acest tip nou de societate supusă fenomenului secularizării a translatat coordonatele culturale tradiționale – un ansamblu etic stereotipic – cu *dreptul comunităților* (*Genossenschaftrecht*) sau *teoria dreptului natural*.

Acest cadru, propice apariției paradigmatelor modernismului, a contribuit fundamental la transformarea coordonatelor etice referențiale ale individului prin substituirea divinității cu *supraomul* ce își regăsește sensul soteriologic în *mitul progresului* și tehnică (*techné*). Sub auspiciile provocărilor impuse de modernism, s-a analizat apariția și efectele provocate de germenii culturali care au contribuit la dezvoltarea unei mentalități naționaliste și rasiale în cadrul uneia dintre cele mai educate națiuni ale lumii precum cea germană.

Am avut în vedere explicarea teoriilor rasialiste care au influențat major dezvoltarea ideologiei național-socialiste care, din punctul de vedere al evoluției evenimentelor s-a devalat ca o manifestare *ens causa sui*. Pe parcursul cercetării am evitat orice formă de subiectivism emoțional care în mod firesc poate să intervină în fața ororilor provocate de regimul hitlerist, preferând a ne concentra asupra deconspirării elementelor constitutive care au condus la o asemenea crimă împotriva umanității. Prin adoptarea metodei fenomenologice ne-am propus să clarificăm relațiile originare și conexiunile dintre elementele constitutive care au penetrat mentalul colectiv european și au făcut posibilă ralierea entuziastă a maselor la nazism. În acest sens, lucrarea s-a concentrat atât în evidențierea influențelor exercitate asupra *Weltanschauung*-ului național-socialist de fascismul mussolinian ca expresie a „matricii” modernismului⁴, cât

⁴ Roger Griffin, *Modernism and Fascism. The Sense of a Beginning under Mussolini and Hitler*, Palgrave Macmillan Ltd., 2007, p. 38.

și în identificarea elementelor romantismului politic german care s-au reflectat în ideologia *völkisch* – fundament al constructului doctrinar nazist. Prin metoda fenomenologică ne-a fost facilitată raționalizarea înțelegerii impactului generat de un asemenea antecedent ca național-socialismul asupra istoriei contemporane. Pentru o analiză obiectivă a fost necesară eliminarea oricăror prejudecăți care inevitabil s-au afirmat în cadrul diverselor curente de cercetare a nazismului, iar explicația fenomenului în sine a fost corelată cu descrierea elementelor constitutive, însă fără a recurge la o ierarhizare a importanței lor în cadrul *Weltanschauung*-ului promovat de Al Treilea Reich. Deci, din multitudinea de analize efectuate asupra nazismului, o cercetare din perspectivă etică a ceea ce a reprezentat în istorie acest derapaj al modernității nu numai că se impune, ci își confirmă necesitatea cu atât mai mult acum când umanitatea se regăsește într-un cadru social la fel de tensionat ca în perioada premergătoare apariției fascismului.

Lucrarea, conform titlului ales, își asumă o critică a elementelor constitutive ale național-socialismului printr-o analiză etico-filosofică a ceea ce a generat ideologic acest *fenomen transpolitic* (Ernst Nolte). Teza emisă în acest sens se orientează pe trei coordonate care constituie de altfel și secțiunile lucrării, respectiv *Analiza filosofică a rasismului ca matrice ideologică a național-socialismului*, *Supraomul ca ideal tip al eticii naziste marcate de teoria superiorității rasiale ariene* și *Reflecția Weltanschauung-ului național-socialist ca „religie politică” și teme etic în manipularea totalitară*.

Structura unitară a lucrării prin secțiunile sale, împărțite în trei capitole, care la rândul lor sunt delimitate prin alte trei subcapitole tematice ce converg discursiv în concluziile aferente fiecăruia dintre acestea, a permis identificarea cauzelor și efectelor ce au contribuit la geneza acestui fenomen socio-politic conflictual de anvergură, care s-a constituit într-o epocă a *războiului civil european*⁵.

⁵ Ernst Nolte, *Războiul civil european 1917-1945: Național-socialismul și bolșevismul*, Editura Runa-Grupul Editorial Corint, București, 2005, p. 18.